

Człowiek – istota społeczna

Człowiek pośród innych ludzi

Człowiek jest istotą społeczną od momentu narodzin. Bezbronny i niezdolny do samodzielnej egzystencji, przez pierwsze lata zdany jest na opiekę innych ludzi. Dziecko nie tylko podlega ich wpływom, ale i samo oddziałuje na najbliższych, których życie, za sprawą jego pojawienia się na świecie, ulega diametralnym zmianom.

Pełnoprawne uczestnictwo w określonej terytorialnie, dużej społeczności, w obrębie której toczy się życie człowieka i która nazywana jest **społeczeństwem**, wymaga jednak czasu i odpowiedniego przygotowania. Początkowo kluczową rolę w procesie nabywania kompetencji pozwalających na sprawne funkcjonowanie w jego obrębie (a więc w procesie **socjalizacji**), pełni **rodzina**. To przede wszystkim tu uczymy się języka, dowiadujemy, jakie sposoby postępowania są właściwe, a jakich należy unikać, co jest dla nas cenne, a co godne potępienia, to tu wreszcie nabywamy umiejętność posługiwania się różnymi przedmiotami. W pewnym sensie socjalizacja trwa przez całe życie człowieka: gdy nauczymy się już posługiwać nożem i widelcem, nauka tego, jak być wyrozumiałym przyjacielem, zaangażowaną członkinią stowarzyszenia, dziadkiem lub babcią wciąż pozostaje przed nami.

Grupa społeczna

W społeczeństwie uczestniczymy za pośrednictwem różnego rodzaju grup społecznych. Aby lepiej zrozumieć, czym jest grupa społeczna, wyobraźmy sobie sklep muzyczny, w którym stojący przed regałami klienci przeglądają najnowsze płyty. Ktoś kogoś przypadkowo trąca w przejściu, ktoś decyduje się na zakup i z wybraną płytą zmierza do kasy, kilkoro kupujących dyskutuje na temat najnowszego albumu ich ulubionego wykonawcy. Klientów tego sklepu nie nazwiemy grupą społeczną, ale **zbiorowością**: zajmują oni wprawdzie określoną przestrzeń, ale oddziałują na siebie krótkotrwale i w minimalnym stopniu. Łączące ich **więzi** są rezultatem tego, że chwilowo przebywają oni w tym samym miejscu.

Przyjrzyjmy się bliżej grupie osób dyskutujących o najnowszym albumie swego muzycznego idola. Rozmowa ta okazuje się być interesująca, a jej uczestnicy szybko zdają sobie sprawę, że podzielają wspólne zainteresowania i gusty muzyczne. Postanawiają więc kontynuować zawartą w ten sposób znajomość i regularnie spotykać się, by wspólnie słuchać muzyki, rozmawiać o niej i chodzić razem na koncerty. Mają więc pewne wspólne **cele**: nie odnalazłby się pośród nich ktoś, kto nie byłby zainteresowany muzyką. Łączące je więzi stają się na tyle trwałe, że osoby te zaczynają być **świadome własnej odrębności**. W tym momencie można powiedzieć, że tych kilka jednostek tworzy pewną **grupę społeczną**.

Grupa taka byłaby **grupą małą**: w jej obrębie dominują kontakty „twarzą w twarz”, a jednostki oddziałują na siebie bezpośrednio, „każdy z każdym”. Wewnętrzna organizacja grupy, zwana **strukturą**, jest prosta: wśród członków grupy nie ma jednostek pełniących jakieś specjalne, niedostępne innym funkcje.

Inaczej sprawy miałyby się w przypadku zrzeszającego kilka tysięcy członków fanklubu jakiegoś muzyka, który określilibyśmy mianem **dużej grupy społecznej**. Niemożliwe jest aby wszyscy jego członkowie znali się osobiście i kontaktowali się ze sobą. Struktura takiej grupy byłaby bardziej złożona: grupa mogłaby na przykład posiadać przewodniczącego, skarbnika oraz osobę odpowiedzialną za przepływ informacji pomiędzy jej członkami. Powiedzielibyśmy, że osoby te pełnią w obrębie grupy różne **role społeczne**, na które składają się oczekiwania dotyczące tego, w jaki sposób powinny się one zachowywać. Od zwykłego członka fanklubu można oczekiwać na przykład, że na spotkania będzie przychodzić ubrany w sposób nawiązujący do wizerunku artysty, a od skarbnika, że rozliczać będzie składki członkowskie w sposób dokładny i uczciwy, „dobrze wywiązując się ze swej roli”.

Pewien szczególny rodzaj grupy społecznej stanowi **wspólnota**, której przykładem jest wspomniana już wcześniej rodzina. W obrębie wspólnoty istnieją trwałe i silne więzi o charakterze emocjonalnym. Jej członkowie pomagają sobie wzajemnie i czują się za nią szczególnie odpowiedzialni.

Grupy społeczne różnią się też ze względu na zasady, jakimi kierują się przy rekrutacji nowych członków. I tak członkiem **grupy inkluzywnej (otwartej)** zostać może w zasadzie każda zainteresowana osoba. Z kolei **grupy ekskluzywne (zamknięte)** posługują się szczegółowymi kryteriami decydującymi o tym, kto i w jakich okolicznościach może do nich przystąpić. Przykładowy fanklub byłby więc grupą otwartą, gdyby jedynym wymogiem stawianym nowym członkom było wypełnienie prostej deklaracji. Ten sam fanklub nazwalibyśmy jednak grupą zamkniętą, gdyby od każdego kandydata wymagano uzyskania listów polecających od trzech aktualnych członków, zdania skomplikowanego egzaminu potwierdzającego rozległą wiedzę muzyczną oraz posiadania odpowiednio dużej kolekcji płyt.

Nasza przykładowa grupa kilku osób, które łączy wspólny gust muzyczny, miałaby ponadto charakter **nieformalny**. Tworzące ją jednostki działają bowiem w sposób spontaniczny, nie kierując się żadnymi ściśle określonymi zasadami. Inaczej mają się sprawy w przypadku **formalnych grup społecznych**, takich jak partie polityczne czy związki zawodowe. Te posiadają ściśle określone cele oraz struktury i bardzo często funkcjonują w oparciu o przepisy prawne.

Kontrola społeczna

Wyobraźmy sobie sytuację, w której na spotkaniu naszego przykładowego, niewielkiego grona osób złączonych wspólną pasją muzyczną jedna z nich oznajmia, że ostatni album ulubionego muzyka grupy nie przypadł jej do gustu. Takie **nonkonformistyczne** zachowanie z pewnością wywoła reakcję ze strony grupy, która w celu ochrony wytworzonych w jej obrębie zasad zastosuje **środki kontroli społecznej**. W tym przypadku miałyby one charakter **nieformalny**: buntownikowi dano by na przykład odczuć, że zachowuje się niewłaściwie, ignorując tak jego, jak i jego opinie.

Formalne grupy społeczne dysponują specjalnymi dokumentami (regulaminami, statutami, kodeksami), które precyzyjnie określają repertuar środków, jakie można wykorzystać, by „przywrócić do pionu” zbuntowanego członka. Środki te określa się mianem **formalnych środków kontroli społecznej**. Zarówno środki formalne, jak i nieformalne mają sprawić, że

członek grupy, którego zachowanie odbiega od przyjętych w niej standardów, dostosuje je do oczekiwań ogółu, a więc że zacznie postępować w sposób **konformistyczny**.

Uwagi końcowe

Każdy człowiek jest członkiem wielu grup społecznych i pełni wiele ról. Można być jednocześnie wzorową uczennicą, kochającą córką, wyrozumiałą przyjaciółką i skrzydłową w szkolnej drużynie siatkarskiej. Przynależność do grup zmienia się również w czasie: inny jest krąg naszych koleżanek i kolegów w przedszkolu, szkole podstawowej i gimnazjum. Zmienność i różnorodność grup do których należymy przyczynia się do tego, że każdy z nas jest jednocześnie kimś zupełnie wyjątkowym.

Autor: Wojciech Fenrich